

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

УДК 372.36: 376.1

Т. Г. РОМЕНСЬКА

rav117@yandex.ru

аспірант,

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ З ТИПОВИМ РОЗВИТКОМ ТА З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

Проаналізовано теорію і практику формування соціально-побутових навичок у дітей з типовим розвитком і з дитячим церебральним паралічем. Розглянуто зміст навчально-розвиткових програм, розроблених на основі Державного базового компонента дошкільної освіти щодо формування соціально-побутових навичок у дошкільників із типовим розвитком. Розкрито зміст програм для дітей з особливими потребами (порушеннями функцій опорно-рухового апарату, розумовою відсталістю та затримкою психічного розвитку) стосовно питання формування соціально-побутових навичок у дошкільників із дитячим церебральним паралічем. Обґрунтовано необхідність розроблення сучасного програмового та навчально-методичного забезпечення формування соціально-побутових навичок у дітей дошкільного віку із дитячим церебральним паралічем. Розкрито авторське бачення змісту формування соціально-побутових навичок у дошкільників із дитячим церебральним паралічем згідно з принципами комплексності, інтеграції та на основі міждисциплінарного підходу.

Ключові слова: дитячий церебральний параліч, типовий розвиток, дошкільник, соціально-побутові навички, навчально-методичне забезпечення.

Т. Г. РОМЕНСКАЯ

rav117@yandex.ru

аспірант,

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-БЫТОВЫХ НАВЫКОВ У ДОШКОЛЬНИКОВ С ТИПИЧНЫМ РАЗВИТИЕМ И С ДЕТСКИМ ЦЕРЕБРАЛЬНЫМ ПАРАЛИЧОМ

Проанализированы теория и практика формирования социально-бытовых навыков у детей с типичным развитием и с детским церебральным параличом. Рассмотрено содержание учебно-развивающих программ, разработанных на основе Государственного базового компонента дошкольного образования в аспекте формирования социально-бытовых навыков у детей с типичным развитием. Раскрыто содержание программ для детей с особыми потребностями (нарушениями функций опорно-двигательного аппарата, умственной отсталостью и задержкой психического развития) в части вопроса формирования социально-бытовых навыков у детей с детским церебральным параличом. Обоснована необходимость разработки современного программно-учебно-методического обеспечения формирования социально-бытовых навыков у детей дошкольного возраста с детским церебральным параличом. Раскрыто авторское видение содержания формирования социально-бытовых навыков у детей с детским церебральным параличом в соответствии с принципами комплексности, интеграции и на основе междисциплинарного подхода.

Ключевые слова: детский церебральный паралич, типичное развитие, дошкольник, социально-бытовые навыки, учебно-методическое обеспечение.

T. ROMENSKA

rav117@yandex.ru

Postgraduate student Institute of Special Pedagogy,
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

THE PECULIARITIES OF SOCIAL AND LIVING SKILLS FORMATION OF PRESCHOOLERS WITH TYPICAL DEVELOPMENT AND CHILDREN'S CEREBRAL PALSY

The article is dedicated to the analysis of the current state of theory and practice of formation of social and living skills of children with typical development and with cerebral palsy. Contents of educational and developmental programs, designed on the ground of State basic component of preschool education has been analyzed in the aspect of formation of social and living skills of preschool children with typical development. Contents of programs for children with special needs (with musculoskeletal system dysfunction, mental deficiency and mental retardation) has been revealed in the part concerning matters of formation of social and living skills by preschool children with cerebral palsy. Necessity to develop modern program and educational and methodological support for formation of social and living skills by preschool children with cerebral palsy has been substantiated. Author's sight of contents of formation of social and living skills by preschool children with cerebral palsy has been revealed according to principles of complexity, integration and based on interdisciplinary approach.

Keywords: cerebral palsy, typical development, preschooler, social and living skills, educational and methodological support.

Сучасна організація формування соціально-побутових навичок у дітей дошкільного віку із дитячим церебральним паралічем (ДЦП) в умовах трансформаційних викликів передбачає розроблення новітніх орієнтирів соціальної реабілітації та застосування міждисциплінарного підходу, який детермінує інтеграцію здобутків різних наукових дисциплін та напрямів, що сприятиме підвищенню ефективності надання корекційно-реабілітаційних послуг і діяльності педагогів-реабілітологів, котрі працюють з означеною категорією дітей. Царина ортопедагогіки на сучасному етапі генези надання корекційно-реабілітаційних послуг потребує творчого педагога-реабітолога, який володіє сучасними інтегральними міждисциплінарними технологіями, прийомами психолого-педагогічної діагностики, враховує поліморфність клінічних виявів та складність патогенезу церебральних паралічів. Конструювання сучасного навчально-методичного забезпечення формування у дошкільників із ДЦП має здійснюватися на засадах інтеграції і міждисциплінарного підходу.

У наш час в спеціальній освіті увага приділяється питанням виховання і навчання дошкільників із ДЦП. Розробляються організаційні форми роботи з ними, виявляються потенційні здатності цих дітей до трудової діяльності, досліджуються можливості їхньої інтеграції в суспільство. Однак, незначна низка досліджень у галузі спеціальної освіти та психології присвячена формуванню у дошкільників із ДЦП.

Розгляду таких навичок у контексті трудового виховання і навчання присвячені роботи О. Чеботарьової. Соціально-побутові навички як аспект психосоціальної реабілітації висвітлені в дослідженнях Л. Ержебет, Т. Зальцмана, Т. Ілляшенко, А. Обухівської, А. Путятіна, А. Соколової та ін. Соціально-побутові навички дошкільників із ДЦП у контексті соціально-перцептивного розвитку проаналізовані в розвідках І. Омельченко, О. Романенко й ін. Передумови розвитку соціально-побутових навичок в умовах змішаного дизонтогенезу при ДЦП та їх формування засобами інтегральних корекційно-реабілітаційних технологій розкриті в психолого-педагогічних дослідженнях Е. Артеменко, Л. Вознюк, Н. Войцель, А. Заплатинської, М. Круль, М. Родненко, А. Шевцова й ін. Фізичне виховання як детермінанта розвитку соціально-побутових навичок висвітлена в розвідках О. Глоби, Н. Кукси, М. Єфименка. Соціально-комунікативні компетенції в структурі соціально-побутових навичок

розглянуті в роботах Є. Данілавічуте, М. Браун, Л. Коваль, Х. Мюллер й ін. Роль матері та батьківської компетентності в розвитку соціально-побутових навичок дошкільників із ДЦП окреслена в працях Д. Бевіна, В. Кобильченка, В. Ткачової, Г. Хворової та інших науковців.

Метою статті є аналіз сучасного програмового, навчально-методичного забезпечення формування соціально-побутових навичок у дошкільників з типовим розвитком та з ДЦП й виокремлення ключових положень його оновлення на засадах принципів комплексності, інтеграції і міждисциплінарного підходу.

Серед поліморфної категорії дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату дошкільники з ДЦП становлять доволі численну категорію, яка потребує створення специфічних умов для розвитку.

Діти дошкільного віку з ДЦП сьогодні в Україні відвідують заклади, що підпорядковуються Міністерству освіти та науки (ДНЗ комбінованого та компенсуючого типів, навчально-виховні комплекси та навчально-реабілітаційні центри). Дорогоказом у діяльності зазначених закладів з дітьми є програмно-методичне забезпечення, рекомендоване МОН. Невід'ємною складовою системи допомоги дітям з ДЦП, які перебувають у спеціальних дошкільних навчальних закладах, є здійснення навчання та виховання, психолого-педагогічної корекції недоліків у розвитку, підготовка до шкільного життя і лікування. Лікувально-педагогічний процес побудований з урахуванням специфіки захворювань дітей і пов'язаних з ними особливостей. Основна мета корекційного навчання і виховання дітей із ДЦП у спеціальному дошкільному закладі – різнобічний розвиток дитини згідно з її можливостями і максимальна адаптація до довкілля з метою подальшого шкільного навчання.

Окрема когорта дошкільників із ДЦП відвідує розгалужену по всій Україні систему соціальних реабілітаційних центрів, діяльність яких визначається Міністерством соціальної політики. Метою названих установ є сприяння різнобічному розвитку і залученню до суспільного життя дітей з такими психофізичними обмеженнями, які раніше не дозволяли їм відвідувати навчальні заклади, брати участь у суспільному житті. Нині вже діє кілька сотень таких центрів і їх кількість зростає.

О. Баранов, М. Бакс, М. Володін, В. Гузева, С. Євтушенко, В. Зиков, М. Ісмагілов, В. Козьякін, Л. Калініна, М. Круль, Т. Лабезник, В. Левченкова, С. Лільїн, В. Мартинюк, Л. Намазова, В. Підкоритов, К. Семенова, Г. Шанько, Л. Шестопалова, Г. Яцик та інші українські та зарубіжні дослідники працюють над вдосконаленням системи медичної реабілітації дітей із ДЦП, що передбачає включення відновлювальної терапії, реконструктивної хірургії, протезування, санаторно-курортного лікування, забезпечення технічними засобами реабілітації. Розвиваються існуючі заклади і створюються нові, розширюється спектр послуг медичної реабілітації в рамках базової і територіальної програм державних гарантій надання безкоштовної медичної допомоги.

Однією із провідних установ системи медичної реабілітації є Український медичний центр реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи Міністерства охорони здоров'я. У ньому надають висококваліфіковану консультативно-діагностичну і лікувально-реабілітаційну допомогу дітям з усіх регіонів України. При цьому в роботі використовується затверджена ВОЗ прогресивна концепція під назвою «Тандем»–«Дитина-сім'я-спеціаліст», в основу якої покладено гармонійне об'єднання медичного й педагогічного аспектів реабілітації.

Український медичний центр реабілітації – це ядро мережі надання допомоги дітям, що мають патологію нервової системи (44 центри у всіх регіонах України). Відома в усьому світі Міжнародна клініка відновлювального лікування в м. Трускавці. Серед установ, в яких історично склався медичний напрямок роботи у поєднанні із педагогічним, – Центр медико-соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Відродження» (м. Чернігів), Державний комплекс соціальної реабілітації (м. Миколаїв) та ін.

Наведений нами аналіз існуючої в Україні системи закладів, в яких діти з ДЦП можуть отримувати спектр освітніх, соціально-психологічних та лікувально-оздоровчих послуг, засвідчує необхідність обґрунтування технології формування соціально-побутових навичок у зазначеної категорії дітей на засадах комплексності, інтеграції і міждисциплінарності.

Розмаїття програмового забезпечення на практиці сприяє реалізації ідеї поступального розвитку українського дошкільця на засадах демократизму і плюралізму, дає право вибору всім учасникам освітнього процесу – педагогам, батькам, дітям, а також стимулює подальший

розвиток різних наукових шкіл в Україні, які мають належний потенціал для розроблення й експериментальної апробації сучасних програм і методичного забезпечення до них. Побудова освітнього процесу не за однією, а за кількома програмами дає змогу повніше враховувати інтереси, бажання, потреби, можливості й задатки кожної дитини задля своєчасного цілісного розвитку її особистості [3, с. 12].

Не залишається без програми така ділянка системи і змісту дошкільної освіти, як формування соціально-побутових навичок. Нині створено чинні програми, в яких чільне місце відведено предметно-практичній діяльності. Базовий компонент дошкільної освіти як державний освітній стандарт спрямовує на досягнення предметно-практичної компетенції як результату роботи перед вступом дитини до школи і передбачає сформованість у 6-7-річного дошкільника: елементарної обізнаності з працею дорослих; інтересу і поваги до різних професій; ціннісного ставлення до результатів людської праці; бажання долучатися до посиленої предметно-практичної діяльності й прагнення виявляти творче ставлення до неї; базових умінь і навичок у різних видах праці тощо [1].

Із контекстом Базового компонента дошкільної освіти узгоджуються вимоги чинних комплексних програм «Впевнений старт», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське довілля» щодо формування соціально-побутових навичок у дітей. Однак окремим розділом цей важливий напрям освітньої роботи не представлений у жодній програмі; він висвітлений лише у межах розділів, які мають стосунок до трудової діяльності, основ безпеки життєдіяльності, соціально-морального розвитку, гендерної соціалізації, основ економічної культури та ін.

У цих програмах більше окреслено завдання щодо залучення дітей до різних видів праці, форми організації дитячої праці, показники розвитку вихованців у ній. Отже, висвітлено специфіку трудового виховання, але цілісно не представлено інтеграцію соціально-комунікативних і предметно-практичних компетенцій у межах поняття «соціально-побутові навички».

А. Іванова розробила програму поетапного формування економічної обізнаності дітей, яка складається з чотирьох модулів (10 послідовних тем), ознайомлення з якими триває впродовж трьох етапів. Модуль перший – потреба та можливості; модуль другий – гроші, ціна, вартість; модуль третій – виробники та ресурси; модуль четвертий – корисні навички та звички в побуті [4].

Зазначена програма зорієнтована на формування такої важливої складової соціально-побутових навичок, як культура споживання, і може бути орієнтиром для педагогів, котрі працюють із дітьми з типовим розвитком. У світлі сучасних модернізаційних викликів вважаємо за необхідне обґрунтувати необхідність введення до конструкту «соціально-побутові навички» – культури споживацької поведінки в дошкільників із ДЦП.

Інноваційним змістом щодо формування соціально-побутових навичок відзначається авторська програма «Дитина і довілля», розроблена Л. Калуською. Метою програми є навчання дітей способів регулювання власної поведінки в довіллі, серед людей, предметів, в умовах стихійних природних явищ та катастроф. Зміст програми загалом орієнтований на старших дошкільнят. Із дітьми молодшого та середнього дошкільного віку проводяться профілактичні бесіди, дидактичні ігри та вправи. Програма складається з п'яти розділів: дитина серед людей; предмети навколо нас; вогонь – друг, вогонь – ворог; безпечні та небезпечні вулиці та дороги; природа – друг, коли ти добре знаєш її [5]. Можемо зробити висновок, що програма Л. Калуської зорієнтована на формування когнітивно-праксеологічної складової соціально-побутових навичок у дошкільників.

М. Машовець пропонує формувати соціально-побутові навички дітей у праці, зорієнтованій насамперед на спільну діяльність дорослих і дошкільнят в умовах родини. Дитяча праця, за визначенням вченої, має надзвичайно високий виховний потенціал, а тому її треба якнайширше задіювати й ефективно застосовувати в життєвому просторі дитини. Дослідниця зазначає, що, розробляючи зміст своєї програми, спиралась на методичні рекомендації М. Монтессорі та результати сучасних досліджень проблеми формування соціально-побутових навичок у дошкільнят. Дитячу працю авторка розглядає в двох аспектах: обов'язкові трудові справи та трудові справи за інтересами. Обов'язкові трудові справи – це переважно справи повсякденного життя: самообслуговування; щоденна допомога на кухні вдома; чергування в їдальні в дошкільному закладі; спільна праця однолітків і дорослих. Трудові справи за інтересами потребують таких форм організації: індивідуальна робота;

доручення (індивідуальні та групові, короточасні й тривалі); спільна праця дітей різного віку; спільна праця дітей і дорослих [6; 7]. Відзначимо, що сфера реалізації соціально-побутових навичок дошкільників в умовах родини зводиться, як правило, до господарсько-побутової (прибирання, приготування їжі) праці, праці в природі, художньої.

Кожна програма має свого користувача, адресата, призначена для задоволення освітніх потреб різних категорій вихованців та враховує специфіку діяльності тієї чи іншої форми надання освітніх послуг. Із врахуванням цільового призначення в Україні розроблено програмове забезпечення для розвитку дітей дошкільного віку із особливими потребами, зокрема, для групи дітей із порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Програми розвитку для дітей з особливими потребами призначені для дошкільного навчального закладу і груп компенсуючого та комбінованого типів, спеціальних навчально-виховних комплексів та навчально-реабілітаційних центрів, спеціальних та інклюзивних груп, діяльність яких регламентується Міністерством освіти і науки України.

Тривалий час в Україні не було програми розвитку для дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Наразі програма розвитку дітей дошкільного віку цієї нозології підготовлена з дотриманням вимог освітнього інтегрування дошкільників і рекомендована МОН (2012 р.).

Структура програми зумовлена специфікою психофізичного розвитку цієї категорії дітей, яка полягає у великому діапазоні рухових порушень та в різних поєднаннях психічних і мовленнєвих вад. Оскільки в популяції порушень функцій опорно-рухового апарату найбільшою складністю вирізняються ДЦП, то в програмі особлива увага приділяється специфіці підходів до розвитку та виховання зазначеної когорти дітей [9, с. 7]. Ускладнена ситуація формування психічної та особистісної сфер у дітей із ДЦП зумовлює труднощі прогнозування динаміки розвитку внаслідок наявності органічних порушень, що, відповідно, передбачає гнучкість та відкритість змістового наповнення складових частин програми. Так, за одними розділами роботи доцільно визначати її зміст відповідно до року навчання, а в інших – до етапу навчання, що є більш широким поняттям, адже не відомо, як довго дитина затримається на кожному з визначених етапів. У зв'язку з цим розподіл матеріалу за віковими групами має рекомендаційний характер. Показники розвитку дітей за роками навчання з певних розділів програми також є орієнтовними [9, с. 8].

Враховуючи освітні потреби дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, основний програмовий зміст щодо формування соціально-побутових навичок впорядковано за розділами «Формування діяльності» й «Емоційний та соціально-особистісний розвиток». Програмою передбачено розвиток зазначених навичок у межах розділу «Трудове виховання» за такими напрямками: праця із самообслуговування, господарсько-побутова праця, праця в природі, ручна (художня) праця. Розробник розділу «Трудове виховання» О. Чеботарьова зауважує, що в процесі навчання дітей різним видам трудової діяльності передбачається необхідність врахування особливостей рухових порушень (гіперкінези, геміпарези, апраксії, синкінезії, рухова обмеженість) та індивідуального підходу до фізичних можливостей кожної дитини [9, с. 20]. Розділ «Емоційний та соціально-особистісний розвиток» спрямований на розвиток емоційно-вольової сфери й особистості дитини з ДЦП. Л. Ханзерук описує соціальні чинники, які визначають розвиток цієї сфери, і наголошує на важливості таких соціально-практичних навичок, як оволодіння засобами взаємодії (кооперації) [9; 12].

Таким чином, у межах програми для дітей дошкільного віку з порушеннями функцій опорно-рухового апарату окремим розділом формування соціально-побутових навичок не виокремлено. Неповною мірою враховано психологічне підґрунтя їх функціонування та не визначено актуальних сьогодні мотиваційно-ціннісних та соціокультурних (соціально-середовищної, соціокультурної та міжкультурної адаптації) детермінант у структурі соціально-побутових компетенцій дошкільників.

Фахівці центрів соціальної реабілітації у процесі формування соціально-побутових навичок дошкільників послуговуються зарубіжною програмою «Кароліна» (С. Аттермієр, К. Дженс, Н. Джонсон-Мартін, Б. Хаккер). Її цінність полягає в тому, що реабілітолог може скористатися порадами стосовно адаптації процедури згідно з діагнозом ДЦП. Наприклад, для дітей із ДЦП під час формування навичок самообслуговування (одягання – просування руки в рукав, взування черевиків тощо) треба адаптувати процедуру так: якщо при одяганні дитина

виявляє напруження, з нею необхідно провести насамперед вправу на розслаблення; розв'язування черевиків і шапочки, щоб роздягнутися [2, с. 246].

Основними видами порушень інтелектуального розвитку при ДЦП є розумова відсталість різного ступеня тяжкості та пограничні форми інтелектуальної недостатності, що характеризуються більш легкими і, значною мірою, оборотними порушеннями пізнавальної діяльності: затримками психічного розвитку). О. Чеботарьовою розроблено програмно-методичний комплекс [13]. У межах програми формування соціально-побутових навичок не розглядається як окремий розділ, а висвітлено через призму трудового виховання. Відзначимо, що реалізація освітніх завдань гармонійно поєднує предметно-практичну та соціально-комунікативну компетенції. Авторка наполягає на «формуванні в дітей позитивної взаємодії у процесі праці, вихованні колективізму, взаємодопомоги, вміння доводити почату працю до кінця» [13].

У Програмі розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» соціально-побутові навички не виділені окремим розділом, але їх зміст представлений в розділах «Праця», «Рідна природа», «Дитина і навколишній світ». У корекційно-розвивальній роботі використовуються методики і прийоми з опорою на два основні види діяльності: предметно-практичної й елементарної трудової. Зважаючи на особливості особистісного та соціального розвитку дітей із затримкою психічного розвитку (порушення сфери соціальних емоцій; неготовність до емоційно теплих відносин з однолітками; байдужість до співпраці з однолітками; обмежені уявлення про норми та правила поведінки; недостатнє усвідомлення образу себе; свого місця в системі стосунків з дорослими та однолітками; незацікавленість діяльністю однолітків; байдужість до оцінок однолітків на свою адресу; а також до їхніх емоційних станів) автори програми пропонують проведення занять з соціального розвитку, що мають проводитися 1–2 рази в тиждень [10, с. 75].

Отже, можемо стверджувати, що в межах програмно-методичного забезпечення для дітей з особливими потребами, зокрема для дошкільників із ДЦП, формування соціально-побутових навичок окремим цілісним розділом не розроблено. Аналіз програм для дітей із типовим розвитком і з ДЦП засвідчує, що зміст формування зазначених навичок розкривається переважно через види трудової діяльності в побуті, а соціальна складова навичок почасти не враховується, адже в більшості програм вона представлена у відриві від побутової складової в межах розділів, що стосуються соціально-особистісного чи емоційно особистісного розвитку дітей. Однак, на нашу думку, на часі актуальним завданням є врахування міждисциплінарного змісту поняття «соціально-побутові навички» і розроблення як концептуального, так і змістово-процесуального забезпечення для їх формування у дошкільників із ДЦП з урахуванням досягнень суміжних зі спеціальною освітою галузей: логічної і комбінаторної семантики, соціально-поведінкових наук, інших наук про освіту, реабілітології [8; 11].

З урахуванням міждисциплінарного аналізу змісту поняття «соціально-побутові навички» спробуємо дати його визначення. У нашому дослідженні такі навички будуть розглядатися як компетенції, що полягають, залежно від можливостей, у швидкому і безпомилковому виконанні відповідних дій стосовно побуту в поєднанні з умінням управляти своїми рухами і побудови системи взаємодії дошкільників із ДЦП з дорослими та однолітками, що передбачає їх готовність до взаємопідтримки та будується на основі засад культури, зокрема, закладення базису особистісної культури, необхідної для засвоєння і активного відтворення соціального досвіду у спілкуванні та діяльності. Відтак важливим є виокремлення напряму основ культури міжособистісного спілкування, моральної, в т. ч. громадянської родинно-побутової культури. Спеціальна орієнтація процесу формування соціально-побутових навичок у дошкільників із ДЦП сприяє вихованню прагнення до краси в побуті, в найближчому оточенні, а далі й до краси як окремої соціальної потреби людської культури, витоків національної культури. Формування вказаних навичок передбачає визначення відповідних навчально-виховних заходів, індивідуалізацію середовища та створення умов для того, щоб дитина з ДЦП невимушено їх опанувала.

Цим і зумовлена наукова доцільність використання в сучасній педагогічній лексичі термінів «предметно-практична діяльність», «предметно-практична компетенція /компетентність» як більш адекватних для характеристики дошкільного віку. Саме тому про трудову діяльність, працю, трудове виховання дошкільників ми говоримо зі значною часткою умовності, відносності. Однак для позначення та охоплення всієї розлогості поняття

«соціально-побутові навички» вважаємо недостатнім їх розгляд тільки через призму предметно-практичної компетенції, оскільки за таких умов втрачається соціальна складова, що представлена соціально-комунікативною та соціокультурною складовою.

Аналіз досліджень Г. Беленької, Р. Буре, Є. Герасимової, Г. Григоренко, Р. Жадан, А. Іванової, У. Йонсон, Л. Калуської, Н. Кривошеї, Т. Маркової, М. Машовець, В. Паленчик та інших науковців дозволяє зробити висновки, що соціально-побутові навички не можна асоціювати тільки з різновидами праці. Реальність сьогодення засвідчує затребуваність виокремлення серед видів соціально-побутових навичок актуальних для життя: культури споживацької поведінки; безпеки в довіллі та інших видів навичок у поєднанні з необхідністю формування соціальних відносин і різноманітних форм і засобів спілкування; соціальної взаємодії з однолітками та дорослими.

Проведений аналіз спонукає до визначення в структурі соціально-побутових навичок у контексті компетентнісної та особистісно-зорієнтованої парадигм освіти сутнісних психолого-педагогічних основ їх функціонування: мотиваційно-ціннісних, когнітивних, праксеологічних та соціокультурних. Ключовою складовою при формуванні вказаних навичок є застосування інтегральних корекційно-реабілітаційних технологій: кондуктивної педагогіки Петью, Монтесорі-терапії, окупаціональної терапії (ерготерапії), про які, на жаль, не йдеться в жодній програмі.

Перспективи майбутніх наукових розвідок із порушеного нами питання вбачаємо в аналізі досліджень, що мають стосунок до формування соціально-побутових навичок у дітей дошкільного віку з типовим розвитком та з ДЦП, а також у визначенні їх структурних складових з метою розроблення діагностичного комплексу їх вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / А. М. Богущ, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш. – К., 2012. – 26 с.
2. Джонсон-Мартин Н. М. Програма «Кароліна», для младенців и детей младшего возраста с особыми потребностями / Н. М. Джонсон-Мартин, К. Г. Дженс, С. М. Аттермиер, Б. Дж. Хаккер; под ред. Н.Ю. Барановой. – СПб.: Санкт-Петербург. ин-т раннего вмешательства, – КАРО, 2005. – 336 с.
3. Долинна О. Програми для дошкільня в освітньому просторі України // О. Долинна, О. Низковська // Дошкільне виховання. – 2011. – № 9. – С. 12.
4. Іванова А. Економічний досвід старшим дошкільнятам / А. Іванова // Дошкільне виховання. – 2006. – № 7. – С. 22–24.
5. Калуська Л. Дитина і довілля. Авторська програма / Л. Калуська // Палітра педагога. – 2001. – № 2. – С. 12–13.
6. Машовець М. Даруємо радість праці / М. Машовець // Дошкільне виховання. – 2006. – № 6. – С. 10–11.
7. Машовець М. Даруємо радість праці / М. Машовець // Дошкільне виховання. – 2006. – № 5. – С. 8–9.
8. Омельченко І. М. Особливості соціальної перцепції у ставленні до сім'ї дітей старшого дошкільного віку з ДЦП / І.М.Омельченко // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. – 2010. – Вип. 15. – С. 390–393. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2010_15_95/.
9. Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату / Авт. кол.: В. Бабіч, О. Горелік, Л. Еманова, М. Єфименко, Л. Жилінська, І. Кабанова, М. Мога, Н. Новоселецька, І. Олійник, Т. Олішурська, М. П'ята, О. Романенко, І. Спіженко, О. Стах, О. Фартушна, Л. Ханзерук, О. Чеботарьова, І. Чорна; за заг. наук. ред. А. Шевцова. – К., 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/navchalni-programi.html>.
10. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко»; за заг. ред. Т. В. Сак. – Тернопіль: Мандрівець, 2015. – 304 с.
11. Роменська Т. Г. Поняття «соціально-побутові навички» дошкільників із дитячим церебральним паралічем: міждисциплінарний аналіз проблеми дослідження / Т. Г. Роменська // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. – 2015. – Вип. 9. – С. 106–115. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooor_2015_9_18.
12. Ханзерук Л. О. Емоційно-ціннісний розвиток дошкільників з дитячими церебральними паралічами / Л.О. Ханзерук // Актуальні питання корекційної освіти. – 2012. – Вип. 3. – С. 263–274. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2012_3_34.
13. Чеботарьова О. В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах»

REFERENCES

1. Bohush, A. et al. Bazovyy komponent doshkil'noyi osvity [Basic component of preschool education], Kiev, 2012. 26 p.
2. Dzhonson-Martin N.M. Programma «Karolina», dlja mladencev i detej mladshogo vozrasta s osobymi potrebnoyami [CAROLINA Program for infants and younger children with special needs], Saint Petersburg, SPb. KARO, 2005. 336 p.
3. Dolinna O. Programi dlya dovkillya v osvItnomu prostori Ukraini [Programs for Environment in Educational Space]. Doshkil'ne vykhovannya, 2011, vol. 9, p. 12.
4. Ivanova A. Ekonomichnyy dosvid starshym doshkil'nyatam [Economic experience for senior preschool children]. Doshkil'ne vykhovannya, 2006, vol. 7, pp. 22–24.
5. Kalus'ka L. Dytna i dovkillya. Avtors'ka prohrama [A child and environment. Author's program]. Palette educator, 2001, vol. 2, pp. 12–13.
6. Mashovets' M. Daruyemo radist' pratsi [We present the happiness of work]. Early childhood education, 2006, vol. 6, pp. 10–11.
7. Mashovets' M. Daruyemo radist' pratsi [We present the happiness of work]. Early childhood education, 2006, vol. 5, pp. 8–9.
8. Omel'chenko I. M. Emotsiyno-tsinnisnyy rozvytok doshkil'nykiv z dytyachymy tserebral'nymy paralichamy [Peculiarities of social perception in attitude towards the family of senior preschool children with cerebral palsy]. Zbirnyk naukovykh prats' Kam"yanets'-Podil'skoho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Seriya: Sotsial'no-pedahohichna, 2010, issue 15, pp. 390–393. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2010_15_95/
9. Babich V. et al. Prohrama rozvytku ditey doshkil'noho viku z porushennyamy oporno-rukhovero aparatu [Program of development of preschool children with musculoskeletal system dysfunction], 2012, Available at: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/navchalni-programi.html>
10. Sak T. Prohrama rozvytku ditey doshkil'noho viku iz zatrymkoyu psykhhichnoho rozvytku vid 3 do 7 rokiv «Vikonechko» [VIKONECHKO Program of development of preschoolers of 3-7 years old with mental retardation], Ternopil, Mandrivets Publishing House, 2015. pp. 304
11. Romens'ka T. Ponyattya «sotsial'no-pobutovi navychky» doshkil'nykiv iz dytyachym tserebral'nym paralichem: mizhdystyplinarnyy analiz problemy doslidzhennya [Notion of Social and Living Skills of preschool children with cerebral palsy: interdisciplinary analysis of research problem]. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shlyakhy rozbudovy, 2015, issue 9. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2015_9_18
12. Khanzeruk L. Emotsiyno-tsinnisnyy rozvytok doshkil'nykiv z dytyachymy tserebral'nymy paralichamy [Emotive and valuation development of preschool children with cerebral palsy], Aktual'ni pytannya korektsiynoyi osvity, 2012, – issue 3. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2012_3_34.
13. Chebotar'ova O. Kompleks prohramno-metodychnoho zabezpechennya «Zmist korektsiyno-spryamovanoho navchannya i vykhovannya rozumovo vidstalykh ditey u spetsial'nykh doshkil'nykh zakladakh» (prohrama z trudovoho vykhovannya, metodychni rekomendatsiyi, dydaktychni materialy) [Contents of Correction Targeted Education and Upbringing of Retarded Children in Specialized Preschool Institutions complex of program and methodological support (program of labour education, methodological recommendation, didactic materials)], Kiev, Kolofon, 2013. 112 p.

УДК 37.091.2:614

О. В. ЧЕРКАШИН

lisij.83@mail.ru

головний фахівець Головного управління

Державної служби України з надзвичайних ситуацій в Луганській області

НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОЖЕЖНІЙ БЕЗПЕЦІ:

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

Досліджено змістовний матеріал з основ пожежної безпеки й оцінено ефективність його використання у виховному процесі молодших школярів. Акцентовано увагу на відповідності змісту